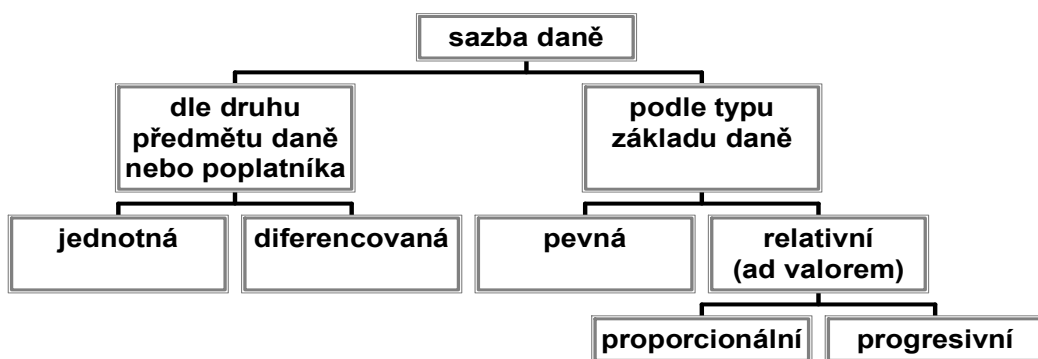

1.1 Sazba daně

Sazba daně je algoritmus, prostřednictvím kterého se ze základu daně (sníženého o odpočty) stanoví velikost daně.

I když **sazba daně** obecně může mít podobu v podstatě jakéhokoliv výpočtového algoritmu, obvykle se používá několik typů sazeb. Z praktického hlediska dělíme daňové sazby podle dvou nezávislých kritérií, která nám společně vymezují typ sazby.

Schéma Chyba! V dokumentu není žádný text v zadaném stylu.**1 Druhy daňových sazeb**

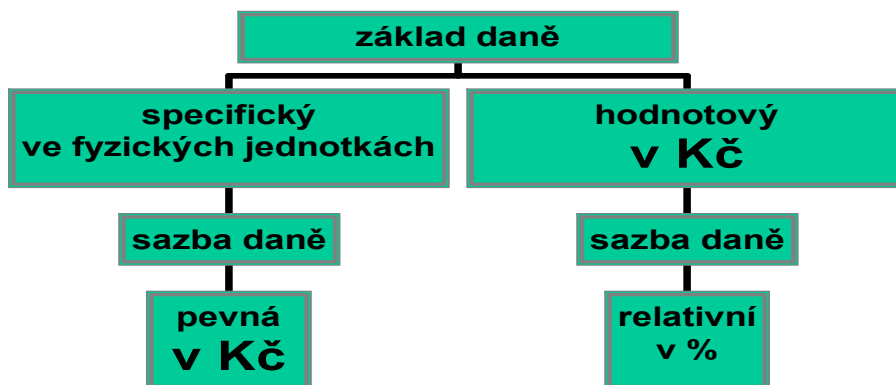
Jednotná sazba daně je taková sazba, která je stejná pro všechny typy a druhy předmětu daně daně nezávisle na jeho kvalitě (popřípadě kromě těch předmětů daně, které jsou vyloučeny z jednotného základu daně). Jednotnou sazbu daně má v poslední době pouze daň z převodu nemovitostí. Sjednocení nebo alespoň sblížení sazeb daně je daňovými teoretiky v posledním období doporučováno.

Výše **diferencované sazby daně** se liší podle druhu předmětu daně, resp. jeho kvality. Např. sazba daně z přidané hodnoty na většinu zboží a stále více i služeb činí 19 %, například pro potraviny, léky nebo veřejné stravování pak 5 %. Sazba daně může však být diferencovaná nejen podle kvality předmětu daně, ale i podle daňového subjektu. To platí například pro daň dědickou a darovací, kde nižší sazba daně je určena pro příbuzné v řadě přímé a manžele a nejvyšší pro osoby bez definovaného příbuzenského vztahu.

Pevná sazba daně je taková sazba, která je vztažena k objemové jednotce základu daně. To předpokládá, že základ daně je v objemových jednotkách také vyjádřen. Např. sazba daně na 1 m² zastavěné plochy nebo na 1 hl piva, na 1 kus cigarety apod. Je charakteristická pro kapitálové daně.

Protože daň musí být vždy stanovena v peněžních jednotkách, ve kterých je také splatná, platí jednoduchá poučka: V peněžních jednotkách musí být vyjádřen buď základ daně nebo její sazba. V prvním případě se pak používá pevná sazba daně vyjádřená v Kč, ve druhé nejčastěji relativní sazba daně, obvykle v procentech základu daně. Vztah typu základu daně a sazby daně je vyjádřen v následujícím schématu:

Graf Chyba! V dokumentu není žádný text v zadaném stylu..1 **Vztah vyjádření základu a sazby daně**

Relativní sazbu daně užíváme tam, kde základ daně má hodnotový charakter. Sazba udává určitý podíl, resp. procento ze základu daně. Může být proporcionální k základu daně nebo může mít podobu progresivní daňové sazby. Relativní sazba daně je obvyklá u běžných daní, setkáme se s ní ale i u daní kapitálových.

Lineární sazba **Lineární sazba daně** je taková, kdy daň roste s růstem základu ve stejném poměru. Je obvykle stanovena jako určené procento ze základu daně, které se nemění s velikostí základu daně. Výhodou lineární sazby je jednoduchost výpočtu daně.

Příklad Chyba! V dokumentu není žádný text v zadaném stylu..1

Určete velikost daně, víte-li, že lineární jednotná sazba daně činí 20 % a základ daně je:

- a) 10 000 Kč
- b) 280 000 Kč

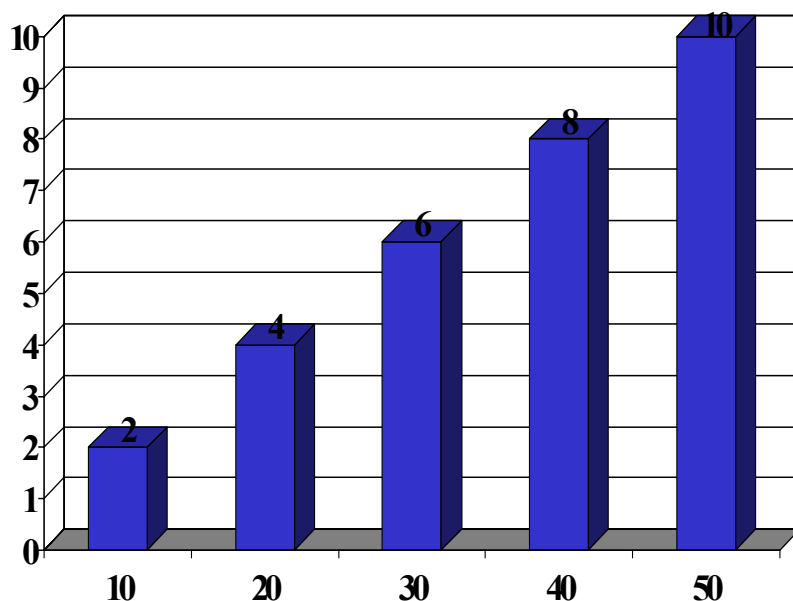
Řešení:

- a) $10\,000 \times 0,2 = 2\,000$ Kč
- b) $280\,000 \times 0,2 = 56\,000$ Kč

Z 10 000 Kč činí daň 2 000 Kč a z 280 000 Kč potom 56 000 Kč.

Průběh lineární daňové sazby lze naznačit na následujícím grafu, na kterém vidíte poměr daně a důchodu po zdanění. Z grafu lze též odečíst průměrnou sazbu daně jako poměr mezi daní a důchodem před zdaněním.

Graf Chyba! V dokumentu není žádný text v zadaném stylu..2 Lineární sazba daně

Progresivní daňová sazba je taková, při které s růstem základu daně roste daň relativně rychleji než základ daně.

Konstrukce **progresivní daňové sazby** je trochu obtížnější. Říká se o ní, že nejlépe vyhovuje požadavku na daňovou spravedlnost, protože bohatší je schopen se stejnou újmou postrádat mnohem více než chudší.

Progresivní sazba

Může mít podobu výpočtového algoritmu, který zajistí plynulé zvyšování míry zdanění pro každý přírůstek základu daně, v praxi se častěji používají tzv. **pásmové sazby**.

Základ daně se rozdělí do několika pásem podle jeho velikosti a pro každé pásmo se stanoví jiná úroveň sazby, čím vyšší pásmo, tím vyšší sazba. **Daňové pásmo** je interval základu daně, ve kterém základ daně podléhá jedné úrovni progresivní daňové sazby.

Tabulka Chyba! V dokumentu není žádný text v zadaném stylu..1 Příklad progresivní daňové sazby

základ daně	sazba daně
do 10 000 Kč	10%
do 30 000 Kč	20%
nad 30 000 Kč	30%

Pokud bychom pro celý základ daně, tj. pro každou jednotku základu daně, použili úroveň daňové sazby příslušející daňovému pásmu, do kterého spadá poslední jednotka základu daně,

mohlo by se stát, že se zvýšením základu daně by absolutně poklesl disponibilní příjem.¹ Tento typ konstrukce sazby se nazývá **stupňovitou progresí**. Pro ilustraci použijeme příklad progresivní sazby daně z předešlé tabulky. Pro zjednodušení budeme předpokládat, že základem daně je běžný příjem poplatníka.

Příklad Chyba! V dokumentu není žádný text v zadaném stylu..2

Jak se změní disponibilní příjem poplatníka, vzroste-li jeho běžný příjem z 10 000 Kč na 11 000 Kč při použití stupňovité progresse?

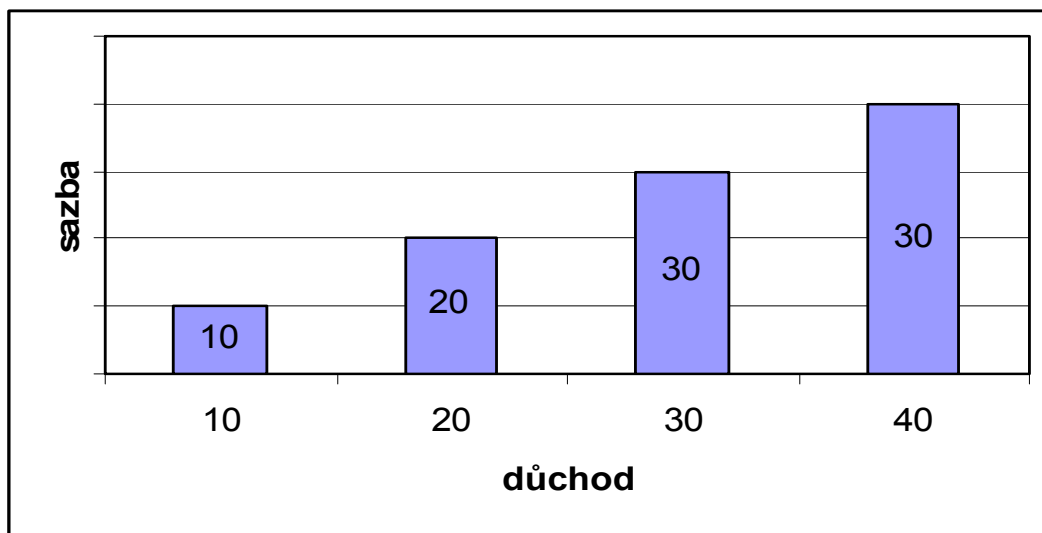
Řešení:

běžný příjem	10 000 Kč
daň (10 000 x 0,1)	1 000 Kč
disponibilní příjem	9 000 Kč
běžný příjem	11 000 Kč
daň (11 000 x 0,2)	2 200 Kč
disponibilní příjem	8 800 Kč

Disponibilní příjem poplatníka klesne o 200 Kč.

Stupňovitou progresi lze opět naznačit na grafu.

Graf Chyba! V dokumentu není žádný text v zadaném stylu..3 **Stupňovitá progresse**

Klouzavá progresse Stupňovitá progresivní sazba by výrazně odrazovala v určitých intervalech velikosti základu daně poplatníka od zvyšování základu daně a tím i od jeho další ekonomické aktivity. Proto se s ní v praxi téměř nesetkáme. Používáme zpravidla tzv. **klouzavou progresi**, při které se

¹ Toto tvrzení si můžeme dovolit, protože, ať je základem daně cokoliv, daň koneckonců omezuje disponibilní příjem poplatníka.

základ daně příslušné velikosti postupně zdaňuje jednotlivými úrovněmi daňové sazby, kterými základ daně prochází.

Příklad Chyba! V dokumentu není žádný text v zadaném stylu..3

Jak se změní disponibilní příjem poplatníka, vzroste-li jeho běžný příjem z 10 000 Kč na 11 000 Kč při použití klouzavé progresse daně?

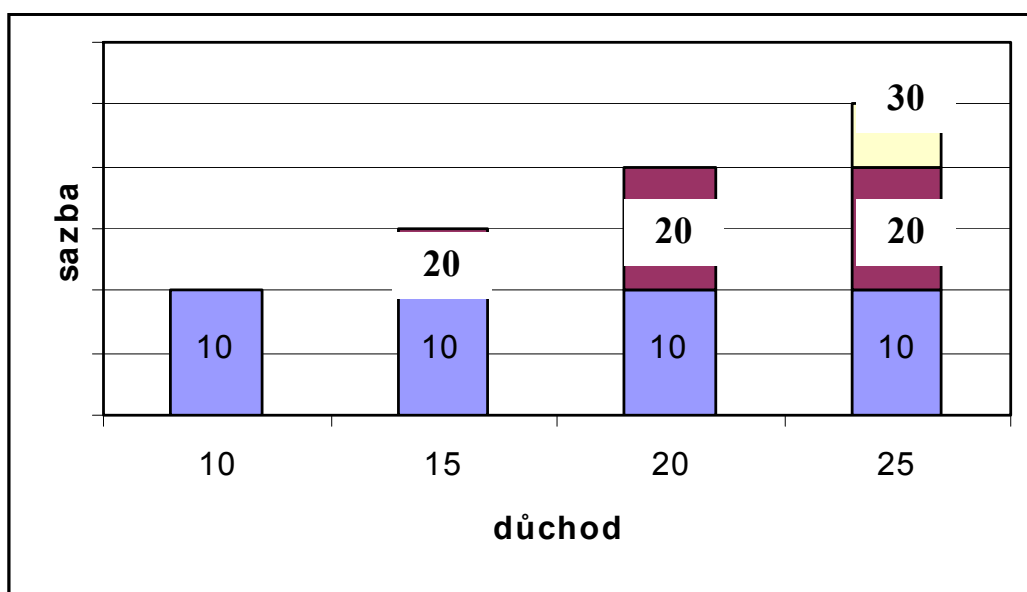
Řešení:

běžný příjem	11 000 Kč
daň $[(10\ 000 \times 0,1) + (1\ 000 \times 0,2)]$	1 200 Kč
disponibilní příjem	9 800 Kč

S použitím výsledku předešlého příkladu můžeme říci, že disponibilní příjem poplatníka vzroste o 800 Kč. Nejdůležitější však je, že poplatník absolutně "nedoplatil" na zvýšení příjmu.

Konečně i průběh daně v případě klouzavé progresse lze znázornit graficky.

Graf Chyba! V dokumentu není žádný text v zadaném stylu..4 **Klouzavá progresse**

Disponibilní příjem sice roste relativně pomaleji a daň relativně rychleji než základ daně, ale k absolutnímu snížení disponibilního příjmu nemůže dojít. Pro jednoduchost výpočtu se v daňových zákonech sazba daně formuluje tak, že se skládá v druhém a dalším pásmu základu daně z absolutní částky daně, která odpovídá zdanění základu daně rovné dolní hranici pásma a ze sazby daně pro tu část základu daně, která přesahuje dolní hranici posledního pásma. V našem příkladu bude zápis sazby daně vypadat například takto:

Tabulka Chyba! V dokumentu není žádný text v zadaném stylu..2 **Příklad zápisu klouzavé progresivní sazby daně**

základ daně	sazba daně
do 10 000 Kč	10%
nad 10 000 do 30 000 Kč	1 000 Kč + 20% ze základu daně přesahujícího 10 000 Kč
nad 30 000 Kč	5 000 Kč + 40% ze základu daně přesahujícího 30 000 Kč

Důvod pro komplikaci zdanění tvorbou společného základu daně je právě tam, kde se používá progresivní sazba daně, která je mimo jiné typická pro osobní důchodovou daň. Pro společný základ daně může být stanovena zvláštní pásma, vyjdeme-li z předešlého příkladu klouzavě progresivní pásmové sazby, např. takto:

Tabulka Chyba! V dokumentu není žádný text v zadaném stylu..3 Příklad zápisu klouzavé progresivní daňové sazby pro dvojici osob

základ daně	sazba daně
do 20 000 Kč	10%
nad 20 000 do 60 000 Kč	2 000 Kč + 20% ze základu daně přesahujícího 20 000 Kč
nad 60 000 Kč	10 000 Kč + 40% ze základu daně přesahujícího 60 000 Kč

To, co jsme uváděli u odpočtů, platí i pro pásma sazby daně při společném zdanění, mohou být jak kratší tak i delší než odpovídá příslušnému násobku.

Jinou možností je zpětné rovnoměrné rozdělení společného základu daně jednotlivým poplatníkům, kteří pak z něho vypočítají daň. Tato varianta umožňuje i složitější konstrukci společného zdanění, ve které se například zohledňuje i počet nezaopatřených dětí, případně dalších členů společné domácnosti. Pak se jedná o **úplné rodinné zdanění**.

Obecně můžeme říci, že velikost vyměřené daně závisí jak na způsobu vymezení základu daně a na jeho povolené úpravě, tak i na velikosti a typu daňové sazby.

Sleva na dani Dalším důležitým prvkem konstrukce jsou **slevy na dani**. Tak jako odpočty snižovaly základ daně, tak slevy na dani snižují základní částku daně, tj. odečítají se od vypočtené daně.

Sleva na dani představuje možnost snížení částky daně za stanovených podmínek.

Také slevy na dani lze členit podle různých kritérií, jak je vidět i z následujícího schématu:

Schéma Chyba! V dokumentu není žádný text v zadaném stylu..2 Typy slev na dani

Sleva na dani může být absolutní nebo relativní. **Absolutní** sleva je stanovena pevnou částkou, například sleva na dani z příjmů činí 18 000 Kč na každého zaměstnance se změněnou pracovní schopností. **Relativní** sleva snižuje daň o stanovený díl, zpravidla vyjádřený v procentech. Například daň silniční se u vozidel používaných v kombinované přepravě snižuje o 25 % - 90 % v závislosti na počtu jízd v této přepravě.

Připomeňme si, že je třeba rozlišovat mezi odpočtem od základu daně a slevou na dani. Odpočet snižuje základ daně, sleva na dani potom výši daně. Ukažme si to opět na příkladu v následující tabulce. Pro ilustraci byla zvolena lineární jednotná sazba daně 20 %.

Tabulka Chyba! V dokumentu není žádný text v zadaném stylu..4 Rozdíl mezi odpočtem základu daně a slevou na dani

základ daně	standardní odpočet	upravený základ daně	daň	sleva na dani	daň po slevě
standardní odpočet					
3 750	10 000	0	0	0	0
37 500	10 000	27 500	5 500	0	5 500
375 000	10 000	365 000	73 000	0	73 000
sleva na dani					
3 750	0	3 750	750	10 000	0
37 500	0	37 500	7 500	10 000	0
375 000	0	375 000	75 000	10 000	65 000

Z tabulky je zřejmé, že nejen základ daně a upravený základ daně, ale i výše daně nemůže být záporné číslo, a to ani po slevě.²

Jednotlivé konstrukční prvky daně působí na skupiny poplatníků rozdílně, a tak konstrukce daně rozhoduje o tom, na koho a v jaké míře bude daň dopadat. Tento fakt lze jednoduše dokumentovat na rozdílu mezi standardním odpočtem a slevou na dani v prostředí progresivní sazby daně. Pro ilustraci byla zvolena klouzavě progresivní sazba daně z tabulky 1.2 a alternativa odpočtu ve výši 10 000 Kč a slevy na dani 2 000 Kč.

² Výjimkou je nadměrný odpočet u daně z přidané hodnoty, který je také „daňovou povinností“.

Tabulka Chyba! V dokumentu není žádný text v zadaném stylu..5 **Rozdíl v působení odpočtu základu daně a slevou na dani**

základ daně	standardní odpočet	upravený základ daně	daň	sleva na dani	daň po slevě	úspora
standardní odpočet						
10 000	10 000	0	0	0	0	1 000
20 000	10 000	10 000	1 000	0	1 000	2 000
40 000	10 000	30 000	5 000	0	5 000	3 000
80 000	10 000	70 000	17 000	0	17 000	3 000
sleva na dani						
10 000	0	10 000	1 000	2 000	0	1 000
20 000	0	20 000	3 000	2 000	1 000	2 000
40 000	0	40 000	8 000	2 000	6 000	2 000
80 000	0	80 000	20 000	2 000	18 000	2 000

Z tabulky vidíme, že na standardním odpočtu více vydělal poplatník s vyšším základem daně, na slevě na dani v absolutním vyjádření vydělají všichni stejně s tím omezením, že poplatníci s velmi malým základem daně nemohou ani celou slevu na dani využít.

Stejně jako odpočty i slevy na dani můžeme dělit také na standardní a nestandardní. O standardní slevy, kterou bývají stanoveny v absolutní výši, může daňový subjekt snížit vypočtenou daň při splnění zákonem stanovených podmínek. Například poplatník, který pobírá plný invalidní důchod, může vypočtenou daň snížit o 3 000 Kč. Nestandardní slevy jsou prokázané výdaje o které lze zcela nebo zčásti snížit vypočtenou daň, např. poplatník může snížit daň o 50 % výdajů na chůvu pro dítě do 3 let.

I když už jsme se v této kapitole pokoušeli o třídění daní z různých úhlů pohled a o seznámení se s běžně používanými pojmy v této souvislosti, bude vhodné ještě několik pojmů přidat.

Rovná daň Zejména politici a novináři, někdy však i ekonomové se často ohánějí pojmem **rovná daň**, a to v souvislosti s osobní důchodovou daní. Nejde o nový či zvláštní typ konstrukce daně jen se tak pro zjednodušení označuje daň se širokým jednoduše formulovaným základem daně, minimálním množstvím odpočtů a s lineární sazbou daně. Takto konstruovaná daň z příjmů fyzických osob byla např. zavedena na Slovensku v rámci daňové reformy.

Negativní daň Jako **negativní daň** se označuje zahrnutí výběru daně i přidělení transferu pod správou jednoho subjektu. Opět se s ní nejčastěji uvažuje u osobní důchodové daně. V teoretické konstrukci je známa už poměrně dlouhou dobu, teoretikové si od ní především slibovali snížení administrativních nákladů spojených s redistribucí důchodů a zároveň omezení negativního vlivu sociálních dávek na ekonomickou aktivitu jednotlivce.

Daňový bonus Od roku 2005 byla negativní daň v určité formě zavedena i u daně z příjmů fyzických osob v České republice, kde se nazývá **daňové zvýhodnění**. Jde o kombinaci slevy na dani a tzv. **daňového bonusu**, který znamená, že poplatníkovi je vyplacena částka absolutní slevy na dani, kterou díky nízké vypočtené dani nemohl uplatnit při výpočtu daně. Výhody negativní

daně jsou sporné a velmi záleží na jejich administrativních nákladech výběru a dále na vhodné kombinaci konstrukce daně z příjmů a dávkového systému.